

گزارش نظرسنجی گرایش‌های سیاسی ایرانیان

خرداد ۱۳۹۷

گروه مطالعات افکارسنجی ایرانیان (گمان)

Gamaan.org

عمار ملکی

استادیار علوم سیاسی در دانشگاه تیلبرگ هلند

چکیده یافته‌های نظرسنجی

- در این نظرسنجی بیش از ۱۹ هزار پاسخ‌دهنده شرکت کردند و یافته‌های آن، گرایش‌های سیاسی ۷۲٪ جامعه ایران (یعنی کسانی که در انتخابات ۹۶ به ابراهیم ریسی رای ندادند) را بازتاب می‌دهد (با در نظر داشتن ملاحظات علمی و میزان خطای پیش‌بینی شده). این نظرسنجی تلاش کرده بخشی از گرایش‌ها و نگرش‌های سیاسی مردم که در فضای جاری بطور علنی امکان بیان شدن ندارند را بطور روشمند اندازه‌گیری و ثبت کند.
- درباره مقبولیت نظام جمهوری اسلامی، نتایج نظرسنجی نشان می‌دهد که حداقل ۷۰٪ مردم ایران در یک رفتارندوم آزاد به جمهوری اسلامی «نه» می‌گویند.
- در پاسخ به این پرسش که خود را متعلق به کدام گرایش سیاسی می‌دانید، ۳۷,۸٪ مردم ایران خود را سرنگونی‌خواه (براندان) و ۳۰,۶٪ آنها خود را تحول‌خواه و ۳,۶٪ مردم خود را اصلاح‌طلب با تاکید بر حفظ نظام جمهوری اسلامی (استمرارطلب) می‌دانند.
- درباره نوع نظام مطلوب برای آینده ایران، ۴۲٪ جامعه طرفدار (نوعی از) جمهوری سکولار و ۱۵٪ خواهان پادشاهی مشروطه هستند.
- حداقل یک چهارم (۲۵٪) جامعه ایران ساختار سیاسی فدرال را برای آینده ایران مناسب می‌دانند. یک سوم (۳۳٪) جامعه ایران می‌گویند که درباره ساختار سیاسی مناسب برای آینده ایران (متمرکز یا فدرال) اطلاعات و دانش کافی ندارند.
- در میان ۱۷ شخصیت سیاسی-مدنی که مورد پرسش قرار گرفتند، رضا پهلوی با ۳۷,۹٪ بیشترین محبوبیت را در جامعه ایران دارد. نسرین ستوده با ۸,۱٪ و میرحسین موسوی با ۴,۶٪ دیگر شخصیت‌های محبوب در جامعه ایران هستند.
- درحالی‌که حدود ۳۸٪ جامعه به رضا پهلوی اقبال نشان می‌دهند، حدود ۱۵٪ جامعه ایران خواهان نظام پادشاهی هستند. از این مقایسه می‌توان نتیجه گرفت که حمایت از رضا پهلوی الزاما به معنای حمایت از نظام پادشاهی نیست.
- ۴۳٪ کسانی که در انتخابات ۹۶ به روحانی رای دادند، خود را سرنگونی‌خواه (براندان) می‌دانند. ۵۰٪ از رای‌دهندگان به روحانی خود را تحول‌خواه و ۷٪ آنها خود را اصلاح‌طلب (با تاکید بر حفظ نظام) می‌دانند. از این یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که رای دادن به روحانی الزاما به معنای رای به نظام جمهوری اسلامی نیست.
- در میان احزاب نمادین در یک انتخابات آزاد، حزب مشروطه‌خواهان (طرفداران پادشاهی) با ۲۰,۱٪، حزب سوسیال-دموکرات با ۱۶,۳٪ و حزب جبهه ملی با ۸,۳٪ از بیشترین محبوبیت برخوردارند. بنظر می‌رسد که هیچ حزب و ایدئولوژی سیاسی وجه غالب در جامعه ایران ندارد.

بخش اول: مشخصات نمونه و روش تحقیق

۱-۱ مشخصات نظرسنجی و نمونه آماری خام

- نظرسنجی «گرایش‌های سیاسی ایرانیان» توسط «گروه مطالعات افکارسنجی ایرانیان (گمان)» از تاریخ ۳ اردیبهشت ۱۳۹۷ به مدت یک هفته بصورت آنلاین و با استفاده از پلتفرم تخصصی و ایمن SurveyMonkey انجام گرفت. این نظرسنجی به روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی (virtual snowball sampling) از طریق شبکه‌های اجتماعی (تلگرام، اینستاگرام، توئیتر و فیس‌بوک) انجام شد و ۱۹,۳۸۶ پاسخ‌دهنده در این نظرسنجی شرکت کردند. این نظرسنجی پیش از آغاز فیلترینگ تلگرام در ایران آغاز و پایان یافت و فیلترینگ تلگرام بر آن تأثیر نداشت.
- بر طبق آمار رسمی، حدود ۴۰ میلیون نفر در ایران از تلگرام استفاده می‌کنند، بیش از ۴۱ میلیون نفر کاربر اینترنت همراه هستند و نزدیک به ۵۷ میلیون کاربر اینترنت در ایران وجود دارد. این امکانات باعث می‌شود که بتوان از طریق آنلاین، با بخش بزرگی از جامعه ایران ارتباط برقرار کرد و نظرات آنها را جویا شد.
- نظرسنجی در قالب ۲۱ سؤال طراحی شد که از میان آنها ۷ سؤال آخر درباره مشخصات عمومی پاسخ‌دهندگان (محل زندگی، سن، میزان تحصیلات، طبقه اقتصادی، وضعیت تاهل و جنسیت) است.
- زمان صرف شده برای پاسخ به پرسش‌های نظرسنجی بطور میانگین حدود ۵ دقیقه بوده است.
- پاسخ‌دهندگان به‌طور کاملاً ناشناس در نظرسنجی شرکت کردند و به همین دلیل برای ابراز نظرات واقعی خود احساس امنیت بیشتری داشته‌اند.
- ۸۸٪ شرکت‌کنندگان گفته‌اند که در داخل ایران زندگی می‌کنند. تحلیل‌های راستی‌آزمایی نشان دادند که حدود ۶٪ پاسخ‌دهندگان احتمال دارد محل زندگی خود را اشتباه ذکر کرده باشند.
- هر نفر تنها یک‌بار می‌توانست از روی دستگاه کامپیوتر یا موبایل خود در این نظرسنجی شرکت کند. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که کمتر از ۲٪ پاسخ‌دهندگان احتمالاً بیش از یکبار در نظرسنجی شرکت کرده‌اند که با توجه به حجم نمونه، قابل صرف‌نظر کردن است.
- ایرانیان داخل کشور از تمامی ۳۱ استان، و ایرانیان خارج کشور از ۶۹ کشور مختلف در این نظرسنجی شرکت کردند.

۲-۱ مراحل آماده‌سازی نمونه آماری نهایی

- در این نظرسنجی یک پرسش جهت شناسایی پاسخ‌های تصادفی یا وارد شده توسط ربات قرار داده شد؛ پاسخ‌های نادرست به این پرسش و همچنین موارد متناقض (همچون کسانی که اعلام کردند در سال ۹۲ هنوز به سن رای دادن نرسیده‌اند اما سال ۸۸ رای داده بودند) از نمونه آماری حذف شدند.
- این نظرسنجی با هدف اصلی شناخت گرایش‌های سیاسی «غیرمحافظه‌کار» یا «غیراصولگرا» در جامعه ایران انجام شد؛ یعنی آن بخشی از جامعه که در انتخابات به کاندیداهای محافظه‌کاران رای نمی‌دهند یا اصلاً رای نمی‌دهند چرا که گرایش‌های سیاسی این بخش بزرگ از جامعه ایران که حدود ۷۵٪ جامعه را تشکیل می‌دهند ناشناخته مانده است. فرض اولیه این بود که حامیان محافظه‌کاران در شبکه ارتباطی پخش‌کننده نظرسنجی کمتر حضور دارند و حتی در صورتیکه این نظرسنجی به دست آنها برسد، باز هم به احتمال زیاد در این نظرسنجی شرکت نمی‌کنند. با این وجود، نظرسنجی و پرسش‌ها به شکلی کاملاً بیطرف و شامل تمامی گرایش‌های سیاسی از جمله محافظه‌کاران طراحی گردید.
- فرض در هدف‌گیری اولیه با نتایج داده‌ها تایید شده است. پاسخ به پرسش اول (در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۶ به چه کسی رای دادید؟) نشان داد که حدود ۲٪ شرکت‌کنندگان در نظرسنجی، به ابراهیم ریسی

رای داده اند، درحالیکه بر مبنای «نتایج رسمی» انتخابات، حدود ۲۸٪ واجدین به ریسی رای داده‌اند. نتایج مربوط به پرسش دوم (در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۲ به چه کسی رای دادید؟) هم نشان می‌دهد که حدود ۴٪ پاسخ‌دهندگان به کاندیداهای محافظه‌کاران در انتخابات ۹۲ (جلیلی، ولایتی، قالیباف و رضایی) رای داده‌اند درحالیکه آمار رسمی نشان می‌دهد که این ۴ کاندیدا در انتخابات ۹۲ مجموعاً ۳۲٪ رای کسب کرده‌اند. این نتایج، فرضیه اولیه ما مبنی بر اینکه پایگاه رای محافظه‌کاران (و بخشی از معیشت‌خواهان) در این نظرسنجی شرکت نمی‌کنند را تایید می‌کند. با در نظر گرفتن میزان پایین مشارکت پایگاه اجتماعی محافظه‌کاران در این نظرسنجی، و همچنین در نظر داشتن هدف اصلی این نظرسنجی که بررسی گرایش‌های سیاسی «غیرمحافظه‌کار» و وزن هر یک از آنها در جامعه ایران است، نهایتاً بخشی از نمونه آماری که در انتخابات ۹۶ به ابراهیم ریسی رای داده بودند از نمونه آماری نهایی کنار گذاشته شد. در نتیجه جامعه هدف مورد بررسی این گزارش، ۷۲٪ از جمعیت ایران است که در انتخابات ۹۶ به ریسی رای نداده‌اند.

- بعد از پالایش‌های انجام گرفته، حجم نمونه آماری نهایی برای پاسخ‌دهندگان داخل کشور ۱۵,۹۷۲ نفر است. همچنین حجم نمونه آماری مورد استفاده برای پاسخ‌دهندگان خارج کشور ۲,۲۶۷ نفر است.
- در این گزارش هر جا از عبارت «نمونه آماری» استفاده می‌شود، منظور نمونه پالایش شده است و نه «نمونه خام اولیه» نظرسنجی.

نمونه آماری نظرسنجی‌های آنلاین معمولاً با مشخصات جمعیت آماری هدف انطباق کامل ندارد، در نتیجه برای داشتن یک نمونه آماری معرف (representative sample)، از شیوه وزن‌دهی (weighting) استفاده می‌شود تا بتوان نمونه آماری را متوازن کرده و آنرا با مشخصات اصلی جمعیت هدف انطباق داد. در پیوست ۱ روش وزن‌دهی، مشخصات جمعیت‌شناختی نمونه آماری، مشخصات جمعیت هدف و چالش‌های روش‌شناختی نظرسنجی مورد بحث قرار گرفته است.

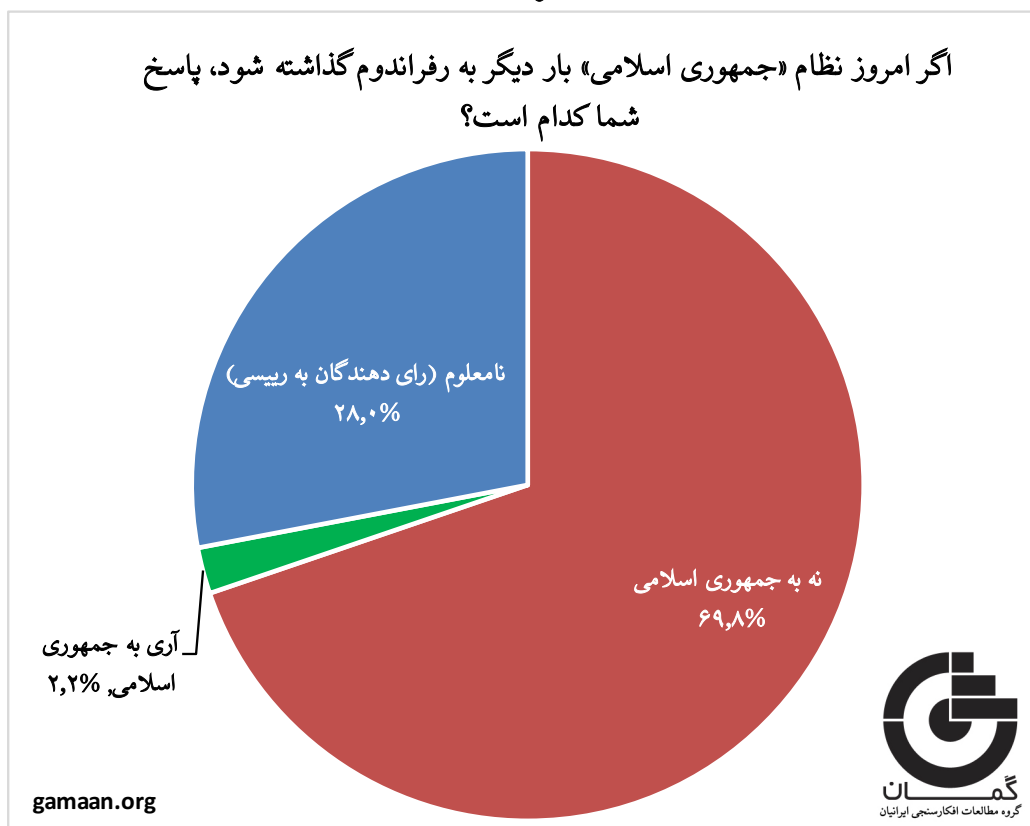
بخش دوم: یافته‌های اصلی نظرسنجی

در این گزارش تمامی نتایج و نمودارها بر مبنای «نمونه آماری وزن‌دهی شده» داخل کشور محاسبه شده است. یافته‌های این گزارش درباره ۷۲٪ جامعه ایران است و درباره گرایش‌ها و نگرش‌های سیاسی ۲۸٪ جامعه ایران (کسانی که در انتخابات ۹۶ به ابراهیم ریسی رای داده‌اند) ادعایی ندارد و در نمودارها، گرایش این بخش از جامعه «نامعلوم» ذکر می‌شود. برای مقایسه تفاوت گرایش‌ها ایرانیان داخل و خارج کشور، نمونه خارج از کشور (بدون وزن‌دهی) مورد استفاده قرار گرفته است.

۱-۲ فراندوم آری یا نه: حداقل ۷۰٪ ایرانیان در یک فراندوم آزاد به جمهوری اسلامی «نه» می‌گویند

نمودار ۱ نظر پاسخ‌دهندگان داخل کشور را درباره فراندوم «آری یا نه» به نظام جمهوری اسلامی نشان می‌دهد. با در نظر گرفتن اینکه تحلیل‌های پیشین نشان می‌دهد که بخشی از رای‌دهندگان به ریسی «معیشت‌خواه» هستند و متعلق به پایگاه رای «محافظه‌کاران» نیستند، می‌توان نتیجه گرفت که در یک انتخابات آزاد «حداقل» ۷۰٪ مردم داخل ایران به جمهوری اسلامی نه خواهند گفت. لازم به ذکر است که برای نمونه آماری خارج از کشور، درصد «نه به جمهوری اسلامی» ۱,۸٪ بیشتر از نمونه داخل کشور است.

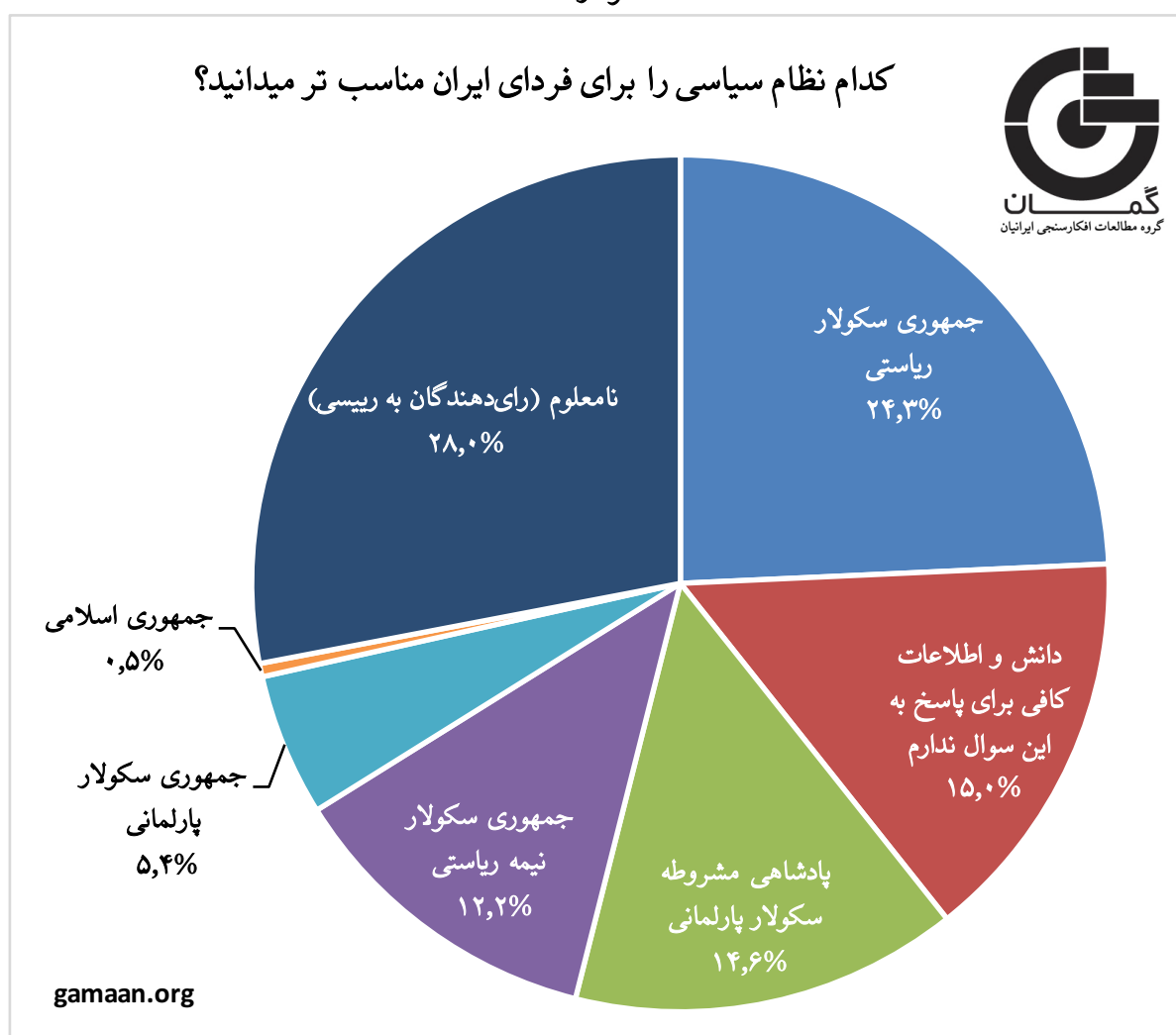
نمودار ۱

۲-۲ نظام سیاسی مطلوب برای فردای ایران: جمهوری سکولار بیشترین مقبولیت را در جامعه دارد

نمودار ۲ میزان مقبولیت نظام‌های سیاسی مختلف را نشان می‌دهد. بیشترین محبوبیت را جمهوری سکولار ریاستی با ۲۴,۳٪ و کمترین محبوبیت را جمهوری سکولار پارلمانی با ۵,۴٪ دارند (با منظور نکردن جمهوری اسلامی بعنوان نامطلوبترین گزینه در میان ۷۲٪ جامعه). نظام پادشاهی مشروطه سکولار حدود ۱۵٪ محبوبیت در ایران دارد. البته نباید از نظر دور داشت که ۱۵٪ شرکت‌کنندگان هم بدلیل نداشتن دانش کافی درباره نظام مطلوب، نظری نداده‌اند. همچنین بخش بزرگی از جامعه ایران که در نمونه آماری ما حضور ندارند (۲۸٪) هم نظرشان مشخص نیست. در مجموع نتایج نظرسنجی نشان می‌دهد که در حال حاضر گرایش به نظام جمهوری سکولار بسیار بیشتر از گرایش به نظام پادشاهی مشروطه است.

نمودار ۲

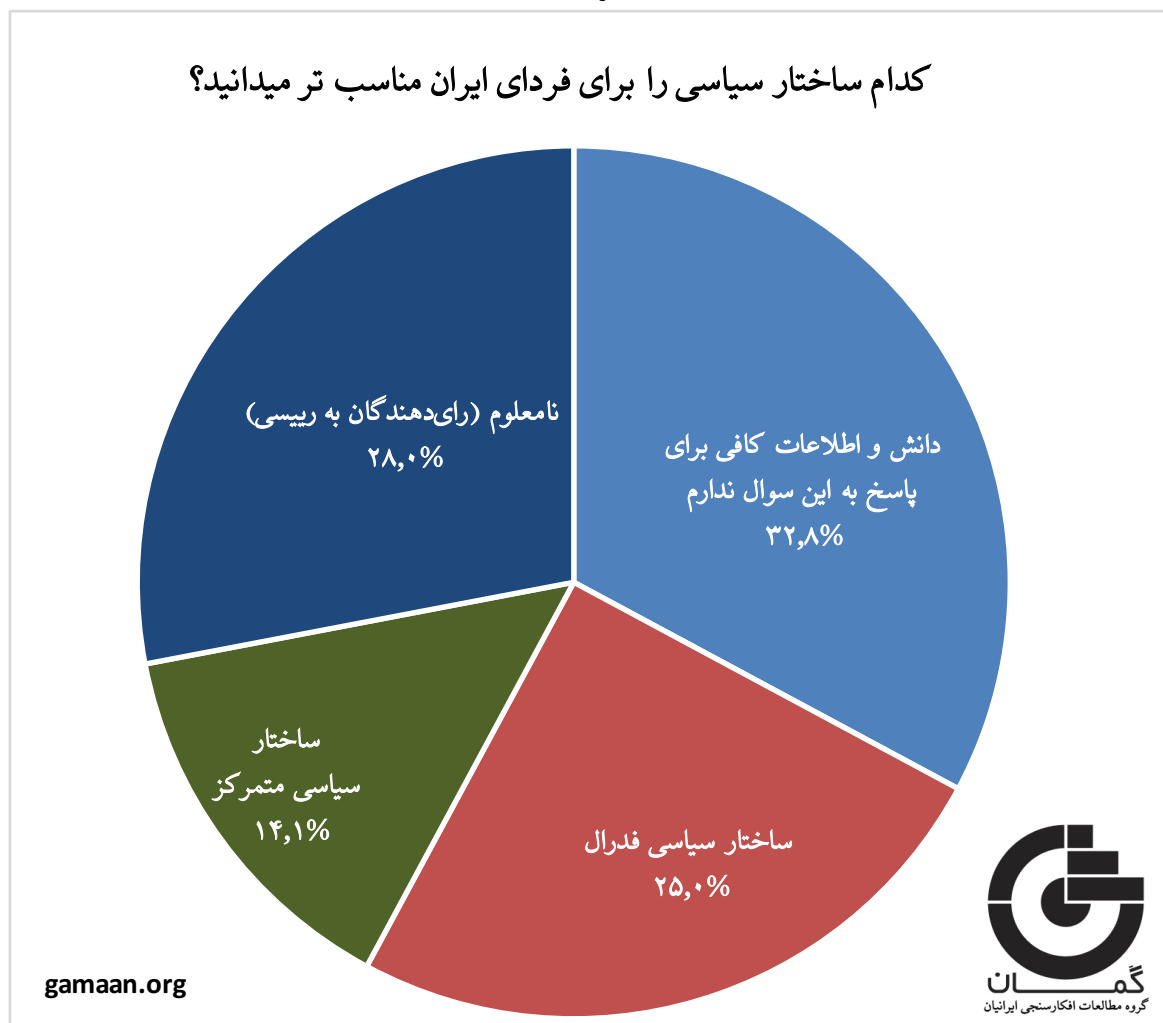
درباره نظام سیاسی مطلوب، میزان اقبال پاسخ‌دهندگان خارج کشور به گزینه‌های مختلف، به غیر از «جمهوری سکولار پارلمانی» و گزینه «اطلاعات کافی ندارم»، بسیار مشابه نتایج داخل کشور بوده و کمتر از ۱٪ اختلاف دیده می‌شود. اما نکته قابل تامل این است که گرایش به نظام «جمهوری سکولار پارلمانی» در میان پاسخ‌دهندگان خارج کشور ۱۰٪ بیشتر از پاسخ‌دهندگان داخل کشور بوده است. همچنین گرایش به جمهوری‌ها ۱۰٪ کمتر از داخل

کشوری‌ها گفته‌اند که اطلاع کافی درباره نظامهای سیاسی ندارند؛ با توجه به زندگی اغلب آنها در کشورهای دموکراتیک و امکان دستیابی آزاد آنها به اطلاعات و مباحث سیاسی، این اختلاف طبیعی و قابل انتظار است.

۲-۳ ساختار سیاسی مطلوب: متمرکز یا فدرال؟

نمودار ۳ دیدگاه پاسخ‌دهندگان درباره ساختار سیاسی مطلوب برای آینده ایران را نشان می‌دهد. همانطور که مشاهده می‌شود حدود ۳۳٪ از پاسخ‌دهندگان بدلیل نداشتن اطلاعات کافی نظر مشخصی نداشته‌اند. از سوی دیگر دیده می‌شود که ساختار فدرال در میان حداقل یک چهارم (۲۵٪) جامعه ایران محبوبیت دارد. در مقایسه دیدگاه ایرانیان داخل و خارج کشور، افراد داخل کشور ۲۴٪ بیش از ساکنین خارج کشور اعلام کرده‌اند که «دانش و اطلاع کافی ندارند». این نتایج می‌تواند نشان دهد که این موضوع، به بحث و گفتگوی بیشتر در عرصه عمومی نیاز دارد.

نمودار ۳

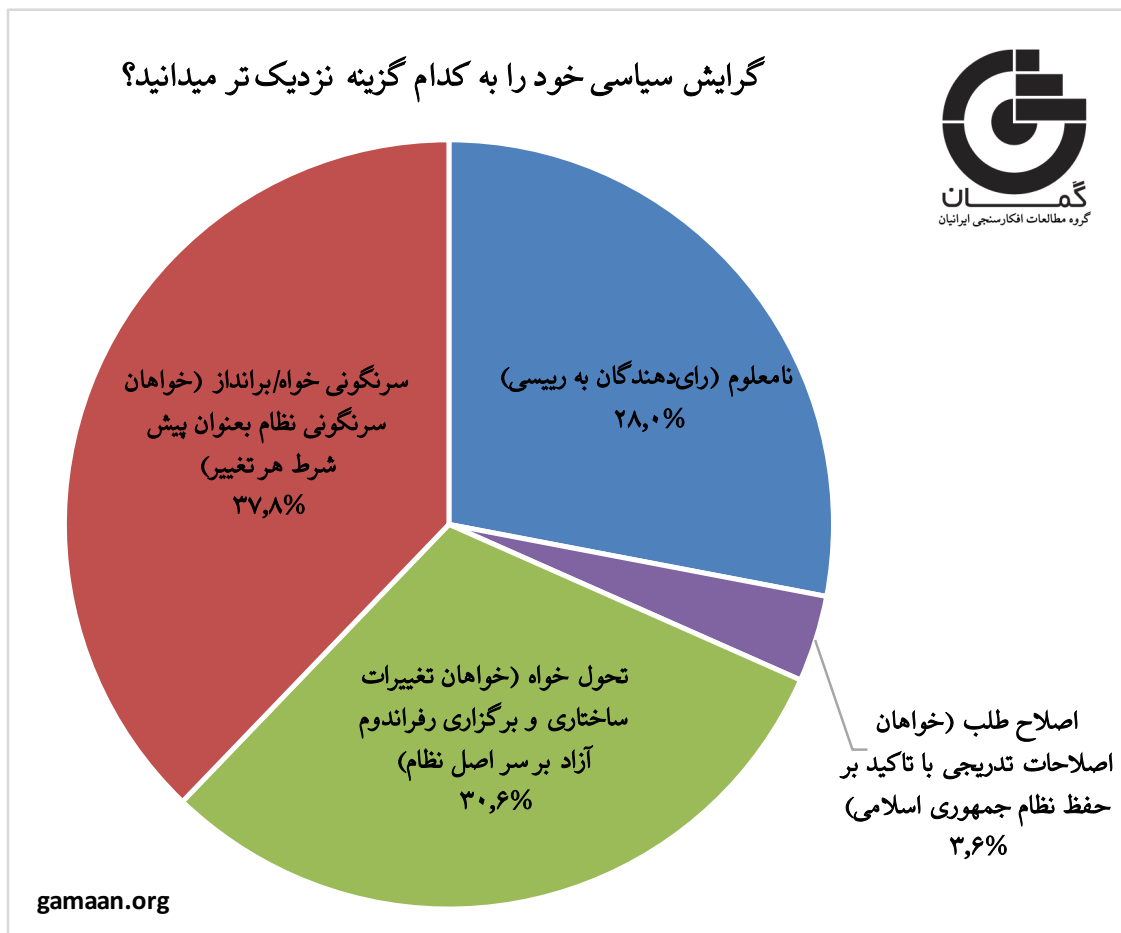

۲-۴ گرایش‌های سیاسی ایرانیان: سرنگونی خواهان و تحول خواهان اکثریت جامعه را تشکیل می‌دهند

نمودار ۴ نشان می‌دهد که پاسخ‌دهندگان خود را متعلق به کدام گرایش سیاسی (با تعریف توضیح داده شده در پرانتز) می‌دانند. همانطور که دیده می‌شود، حدود ۳۸٪ جامعه ایران خود را «سرنگونی خواه/برانداز» و حدود ۳۱٪ خود را «تحول خواه» می‌دانند. سرنگونی خواهان کسانی هستند که معتقدند پیش شرط هر تغییری در ایران سرنگونی جمهوری اسلامی است. تحول خواهان اگر چه مانند سرنگونی خواهان معتقد به تغییرات ساختاری و بنیادین هستند اما آنها همه تغییرات را موقوف به براندازی نظام نمی‌کنند و حتی معتقدند که باید فشار آورد تا اصل نظام به فراندوم گذاشته شود.

نکته قابل توجه و تامل این است که بخش کوچکی از جامعه یعنی ۳,۶٪ خود را «اصلاح طلب» - یعنی «خواهان اصلاحات تدریجی با تاکید بر حفظ نظام جمهوری اسلامی» - می‌دانند. بر طبق تعریف ارائه داده شده، اصلاح طلب اگر چه خواهان اصلاحات تدریجی است اما بر حفظ و «استمرار» نظام تاکید دارد (به همین دلیل معمولاً از واژه «استمرار طلبی» برای توصیف این نوع اصلاح طلبی استفاده می‌شود). در واقع نتایج نظرسنجی نشان می‌دهد که گرایش «استمرار طلبی» کمتر از ۴٪ در جامعه ایران طرفدار دارد؛ بنظر می‌رسد بخش بزرگتری از حامیان جریان موسوم به اصلاح طلبی خود را بیشتر تحول خواه می‌دانند تا اصلاح طلب، چرا که آنها برخلاف گروه موسوم به «اصلاح طلبان»، دغدغه حفظ نظام جمهوری اسلامی را ندارند. این یافته با نتایج پرسش فراندوم (نمودار ۱) هم مطابقت دارد و نشان می‌دهد اکثریت کسانی که در انتخابات به کاندیدای اصلاح طلبان رای می‌دهند، حامی نظام جمهوری اسلامی نیستند.

نمودار ۴

در ایران دو گرایش سیاسی محافظه‌کار (اصولگرا) و اصلاح‌طلب (اعتدالگرا) عرصه سیاسی کشور را در دهه‌های اخیر در اختیار داشته‌اند. با این حال مشاهدات سالهای اخیر نشان می‌دهد که اکثریت مردم خود را متعلق به هیچ یک از این دو گرایش نمی‌دانند. بررسی‌های آماری پیشین نشان دادند که در ایران، علاوه بر اصلاح‌طلبان و محافظه‌کاران، دو گرایش «تحول‌خواه» و «سرنگونی‌خواه» هم حضور دارند. تاکنون تحقیق مستقلی انجام نگرفته که بتواند نشان دهد وزن اجتماعی هر یک از این گرایش‌ها سه‌گانه اصلاح‌طلب، تحول‌خواه و سرنگونی‌خواه در جامعه ایران چه میزان است. نتایج انتخابات در جمهوری اسلامی هم امکان تفکیک میان این سه گرایش را میسر نمی‌کند و فقط امکان وزن‌کشی برای گرایش محافظه‌کار را فراهم می‌سازد. از آنجا که در انتخابات رقابتی، بخشی از تحول‌خواهان و حتی سرنگونی‌خواهان، به دلایل تاکتیکی یا از سرناچاری به کاندیدای اصلاح‌طلبان رای می‌دهند، در نتیجه این تصور ایجاد می‌شود که آرای کاندیدای اصلاح‌طلبان/اعتدالگرایان نشان‌دهنده میزان پایگاه اجتماعی اصلاح‌طلبان است. نتایج این نظرسنجی می‌تواند از این مساله رمزگشایی کند.

با مقایسه دیدگاه ایرانیان داخل و خارج کشور مشخص شد که برخلاف باور عمومی، گرایش ایرانیان داخل کشور به سرنگونی‌خواهی حدود ۲٪ بیش از ایرانیان خارج کشور است. همچنین گرایش ایرانیان خارج کشور به اصلاح‌طلبی ۱,۵٪ کمتر از داخل کشور است و در عوض گرایش به تحول‌خواهی در میان خارج‌کنشوری‌ها ۳,۵٪ بیشتر از نمونه آماری داخل کشور است.

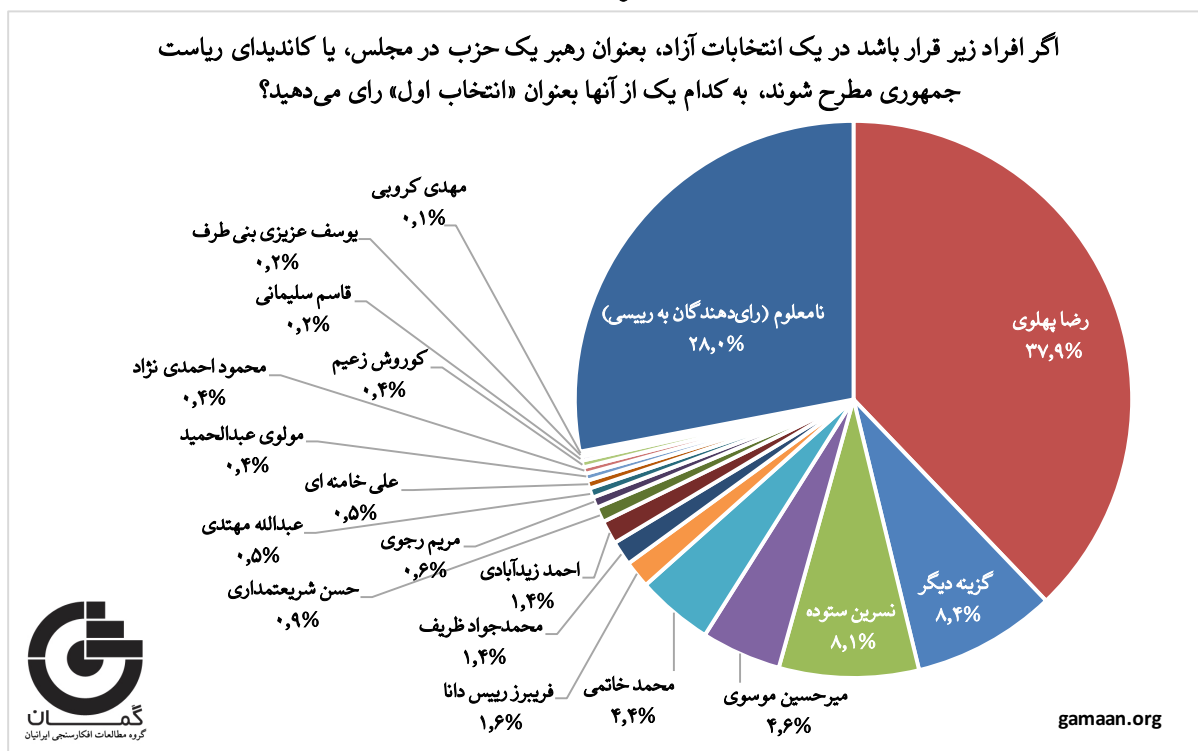
۲-۵ مقبولیت شخصیت‌های سیاسی: اصلاح‌طلبان، تحول‌خواهان و سرنگونی‌خواهان به کدام افراد رای می‌دهند؟

در این نظرسنجی، لیستی از شخصیت‌های سیاسی و مدنی که متعلق به گرایش‌های مختلف هستند در اختیار پاسخ‌دهندگان قرار گرفت تا برآوردی از تمایل آنان بدست آید؛ بدین نحو که مشخص شود پاسخ‌دهندگان در یک انتخابات آزاد به کدام یک از این افراد بعنوان «انتخاب اول» و «انتخاب دوم» رای خواهند داد. یقیناً این لیست شامل تمامی افرادی نبود که ممکن است بعنوان کاندیدای مطلوب گروه‌های مختلف مردم مطرح باشند، اما در تهیه آن معیارهای مشخصی مورد لحاظ قرار گرفت و البته انتخاب «گزینه دیگر» هم برای پاسخ‌دهندگان منظور گردید. در این لیست شخصیت‌های (نسبتاً) شناخته شده، با محدودیت سنی زیر ۸۰ سال، شامل افرادی با گرایش‌های سیاسی چهارگانه (محافظه‌کار، اصلاح‌طلب، تحول‌خواه و سرنگونی‌خواه)، افرادی با دیدگاه‌های سکولار و مذهبی، افرادی با دیدگاه‌های اقتصادی راست و چپ و افرادی از قومیت‌های مختلف ایرانی انتخاب شدند.

نمودار ۵ میزان محبوبیت هر یک از این افراد را بعنوان «انتخاب اول» نشان می‌دهد. رضا پهلوی با ۳۷,۹٪ از بیشترین میزان محبوبیت برخوردار است. پس از او به ترتیب نسرين ستوده با ۸,۱٪، میرحسین موسوی با ۴,۶٪، محمد خاتمی با ۴,۴٪ و فریبرز رییس‌دانا، محمد جواد ظریف و احمدزیدآبادی هریک با حدود ۱,۵٪ مورد اقبال هستند. با توجه به اینکه نمونه آماری این نظرسنجی پایگاه اجتماعی «محافظه‌کاران» را شامل نمی‌شود، افراد نزدیک به محافظه‌کاران در این نظرسنجی آرای بسیار ناچیزی دارند که البته به معنای ناچیز بودن پایگاه اجتماعی آنها در جامعه ایران نیست. تخمینهای پیشین نشان می‌دهد که محافظه‌کاران حدوداً ۲۰٪ پایگاه اجتماعی در ایران دارند.

نمودار ۵

اگر افراد زیر قرار باشد در یک انتخابات آزاد، بعنوان رهبر یک حزب در مجلس، یا کاندیدای ریاست جمهوری مطرح شوند، به کدام یک از آنها بعنوان «انتخاب اول» رای می‌دهید؟

با مقایسه نمونه آماری داخل و خارج کشور مشخص گردید که میزان محبوبیت رضا پهلوی در میان ایرانیان داخل کشور حدود ۱۵٪ بیش از محبوبیت او در خارج کشور است. در مقابل میزان محبوبیت نسرین ستوده و احمد زیدآبادی در خارج کشور به ترتیب حدود ۹٪ و ۳٪ بیش از داخل کشور بوده است. درباره محبوبیت دیگر افراد کمتر از ۱٪ اختلاف میان نمونه داخل و خارج کشور مشاهده می‌شود.

لازم به ذکر است که در میان افراد دیگری که پاسخ‌دهندگان تحت عنوان «گزینه دیگر» انتخاب کردند، کسانی که حداقل ۲۰ بار نام آنها ذکر شده بود به ترتیب تعداد آرا عبارتند از: ابوالحسن بنی صدر، صادق زیباکلام، محمد نوری‌زاد، محمد حسینی (ری استارت)، مصطفی تاجزاده، مسیح علی‌نژاد، شیرین عبادی، قاسم شعله‌سعدی، بهرام مشیری و حشمت طبرزدی.

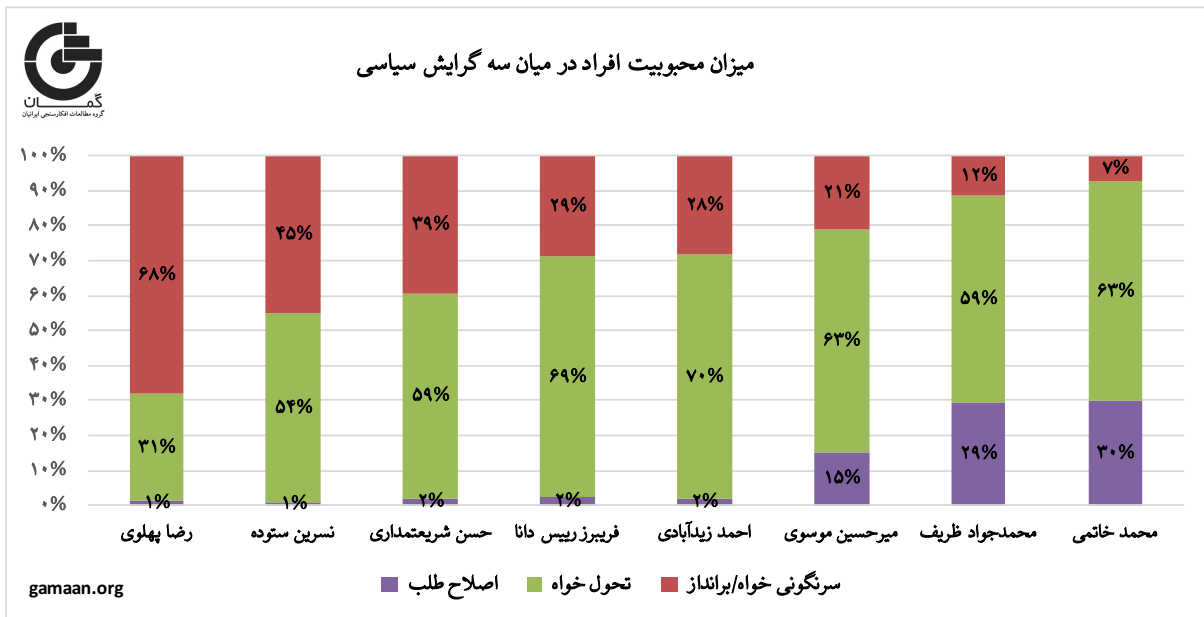
برای شناخت این موضوع که کدام یک از این افراد دارای پایگاه رای مشترک هستند، «انتخاب دوم» در نمونه آماری مورد بررسی قرار گرفت. جدول ۱ نشان می‌دهد که طرفداران هر یک از این افراد، چه افراد دیگری را به عنوان انتخاب دوم خود ترجیح می‌دهند.

جدول ۱

انتخاب اول	محبوب‌ترین انتخاب (های) دوم (به ترتیب درصد آرا)
رضا پهلوی	نسرین ستوده
نسرین ستوده	رضا پهلوی
میرحسین موسوی	محمد خاتمی
محمد خاتمی	میرحسین موسوی
فریبرز رییس دانا	نسرین ستوده
محمدجواد ظریف	محمد خاتمی
احمد زیدآبادی	نسرین ستوده
حسن شریعتمداری	نسرین ستوده
مریم رجوی	نسرین ستوده
عبدالله مهتدی	نسرین ستوده
علی خامنه ای	قاسم سلیمانی
مولوی عبدالحمید	میرحسین موسوی
محمود احمدی نژاد	رضا پهلوی
کوروش زعیم	فریبرز رییس دانا
قاسم سلیمانی	محمد خاتمی
یوسف عزیزی بنی طرف	رضا پهلوی
مهدی کروبی	میرحسین موسوی
	نسرین ستوده

نمودار ۶ نشان می‌دهد که هشت فردی که بیشترین مقبولیت را داشته‌اند، از سوی کدام گرایش (های) سیاسی مورد حمایت قرار گرفته‌اند. بطور نمونه ۶۸٪ کسانی که رضا پهلوی را به عنوان انتخاب اول برگزیده‌اند، خود را سرنگونی‌خواه می‌دانند و ۳۱٪ آنها تحول‌خواه هستند. همچنین ۵۴٪ کسانی که نسرین ستوده را انتخاب کردند خود را تحول‌خواه می‌دانند و ۴۵٪ آنها سرنگونی‌خواه هستند. تنها ۱٪ از حامیان آنها خود را اصلاح‌طلب می‌دانند. محمد خاتمی، محمدجواد ظریف و میرحسین موسوی محبوبترین کاندیداها در میان افراد با گرایش اصلاح‌طلبی هستند، اما با این وجود، اکثر کسانی که انتخاب اولشان یکی از این سه نفر بوده است، خود را تحول‌خواه می‌دانند.

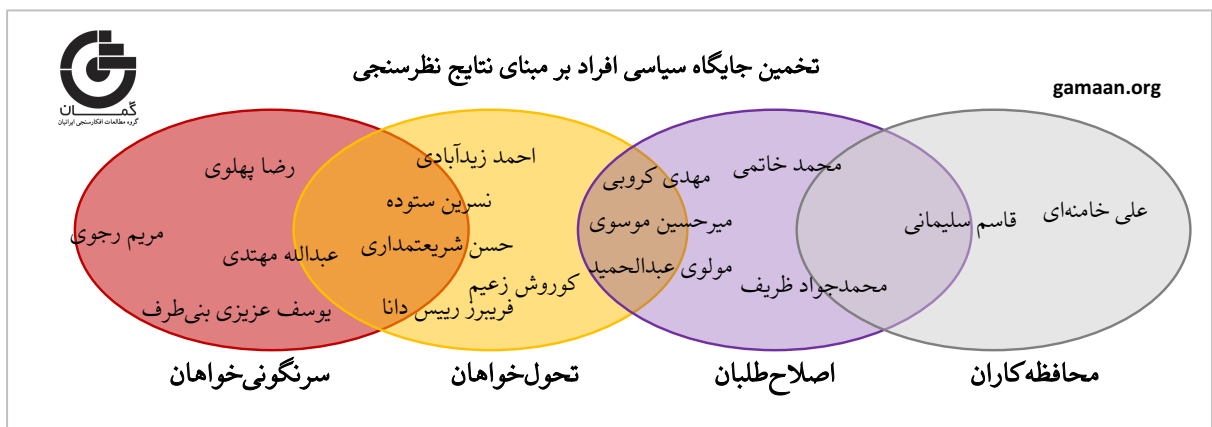
نمودار ۶

نمودار ۷ حاصل بررسی و تحلیل یافته‌های بالا و دیگر نتایج نظرسنجی است. این دسته‌بندی نشان می‌دهد که هر شخصیت سیاسی با چه افراد دیگری احتمالاً دارای پایگاه رای مشترک است. وجود اشتراک میان گرایش‌های سیاسی مجاور باعث می‌شود که بعضی از شخصیت‌های سیاسی در دو (یا حتی سه) گرایش سیاسی مجاور دارای پایگاه رای باشند.

لازم به تاکید است که این دسته‌بندی بر مبنای نتایج نظرسنجی و نگرش پاسخ‌دهندگان استخراج شده و ممکن است این شخصیت‌های سیاسی، خود را به گرایشی متفاوت از آنچه در آن قرار گرفته‌اند متعلق بدانند.

نمودار ۷

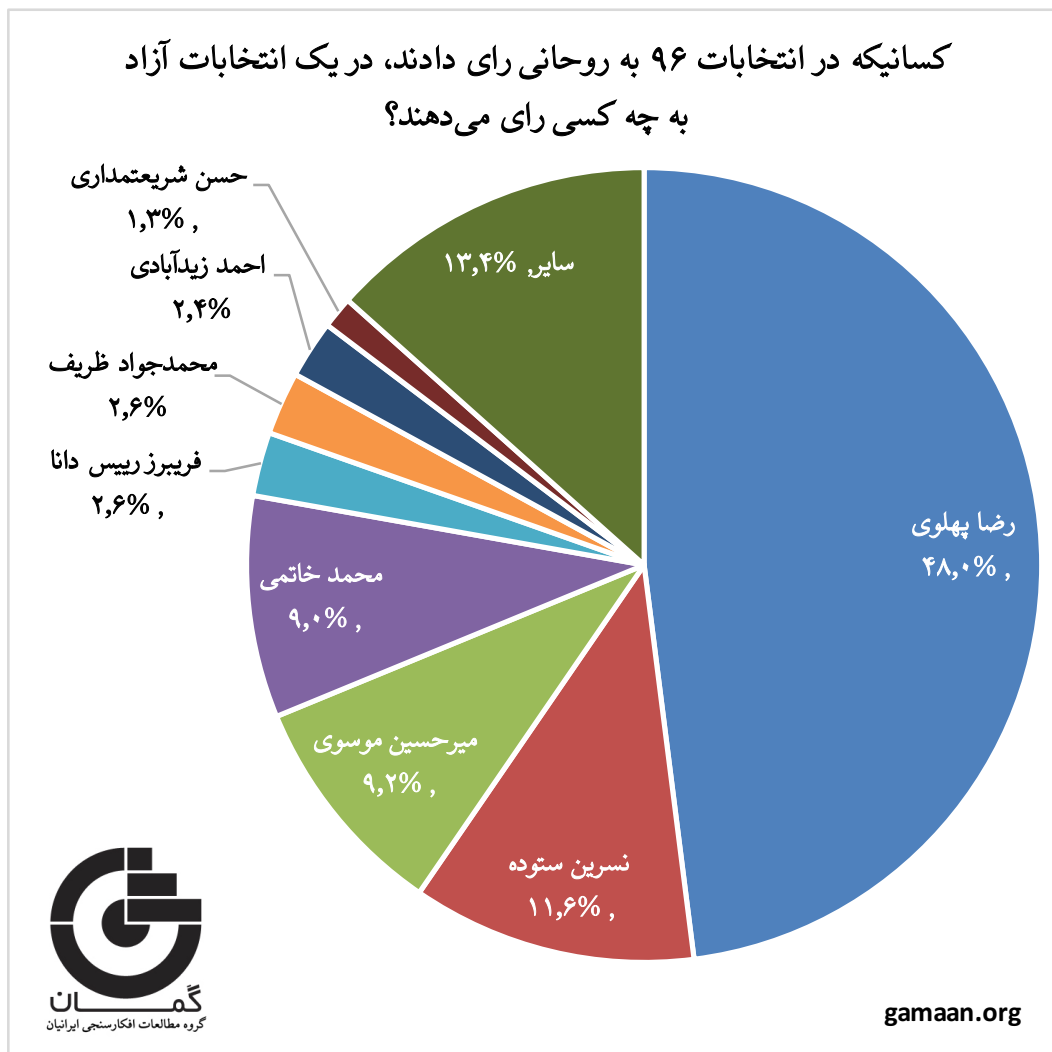
با استفاده از نمودار ۷ و در نظر گرفتن اشتراکاتی که در پایگاه رای شخصیت‌های سیاسی مشاهده می‌شود (جدول ۱)، مجموع درصد آرای افراد درون هر گرایش بعلاوه یک سوم درصد آرای «گزینه دیگر» می‌تواند به عنوان تخمینی از پایگاه رای «کاندیدای واحد» هر یک از سه گرایش اصلاح‌طلبان، تحول‌خواهان و سرنگونی‌خواهان در نظر گرفته شود. با استفاده از نتایج نمودار ۵ تخمین به دست می‌آید که کاندیدای واحد اصلاح‌طلبان حدود ۱۴٪،

کاندیدای واحد تحول خواهان حدود ۱۵٪ و کاندیدای واحد سرنگونی خواهان حدود ۴۰٪ پایگاه رای را به خود اختصاص می دهند. با در نظر گرفتن اینکه ۳,۶٪ از جامعه گرایش سیاسی خود را اصلاح طلب دانسته اند (نمودار ۴)، بنظر می رسد که حدود ۱۰٪ پایگاه اجتماعی اصلاح طلبان خود را تحول خواه می دانند.

۲-۶ کسانیکه به روحانی رای دادند، چه گرایش سیاسی دارند؟

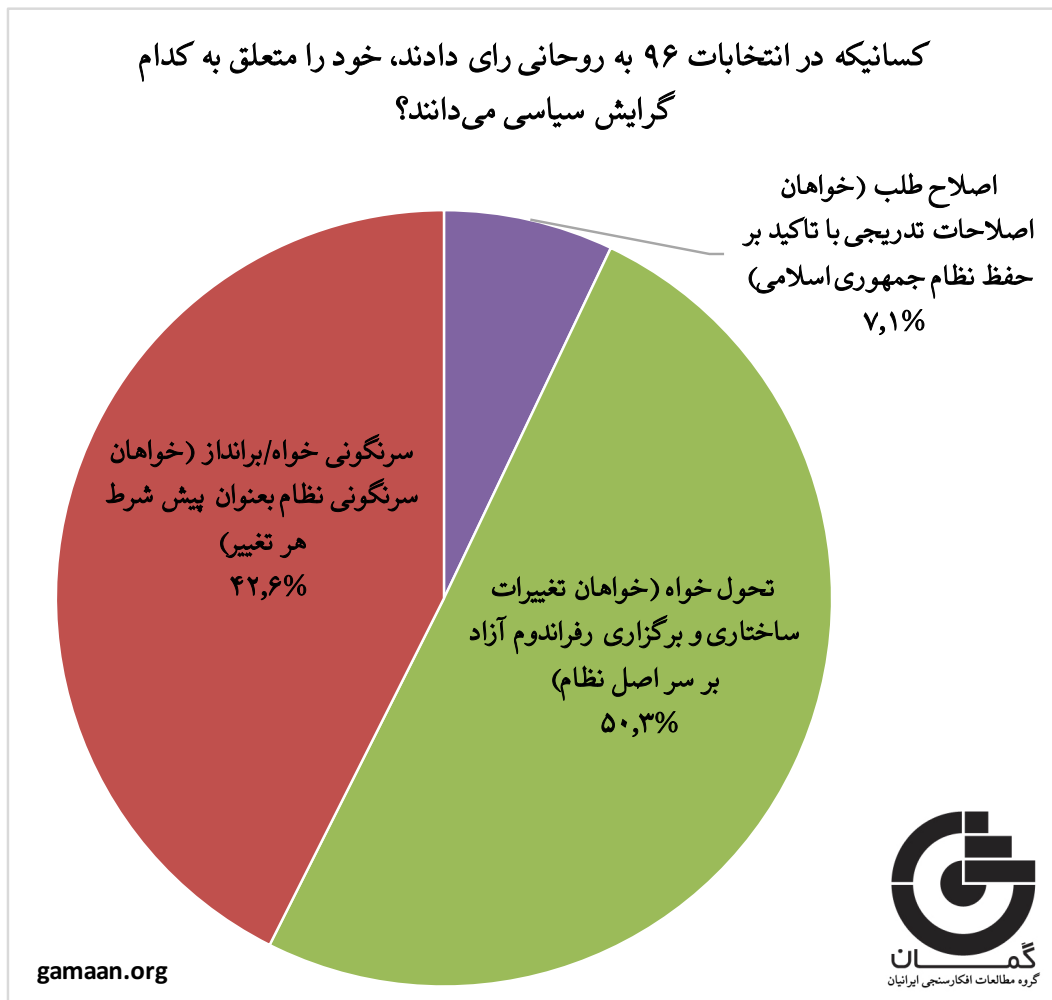
نمودار ۸ نشان می دهد که رای دهندگان به روحانی در انتخابات ۹۶، در یک انتخابات آزاد به چه کسی رای می دهند. حدود ۲۱٪ از کسانیکه به روحانی رای داده اند، در یک انتخابات آزاد هم به یکی از کاندیداهای نزدیک به جناح اصلاح طلب/اعتدالگرا یعنی محمد خاتمی، میرحسین موسوی و محمدجواد ظریف رای می دهند. با منظور کردن اینکه ۴۲٪ واجدین در انتخابات ۹۶ به روحانی رای داده اند، در نتیجه آرای روحانی از پایگاه رای اصلاح طلبان حدود ۹٪ واجدین بوده است و بقیه رای دهندگان گرایشات سیاسی دیگری داشته اند و بطور تاکتیکی به روحانی رای داده اند.

نمودار ۸

نمودار ۹ نشان می‌دهد که رای‌دهندگان به روحانی در انتخابات ۹۶ خود را متعلق به کدام گرایش سیاسی می‌دانند. جالب توجه است که حدود ۴۳٪ این افراد خود را سرنگونی‌خواه دانسته و فقط ۷٪ از رای‌دهندگان خود را اصلاح‌طلب می‌دانند.

نمودار ۹

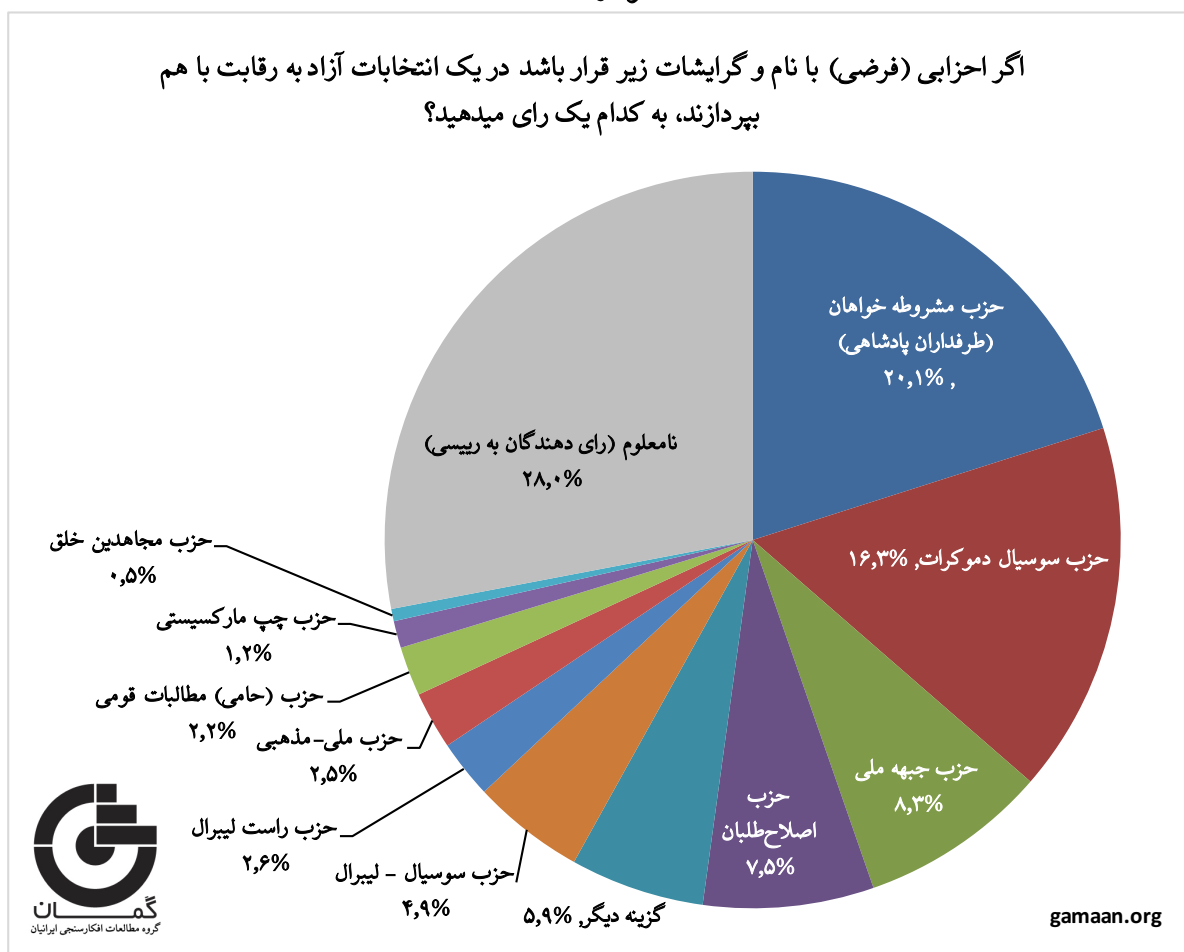

۲-۶ احزاب و ایدئولوژیهای سیاسی: جامعه ایران به کدام احزاب اقبال نشان می‌دهد؟

در این نظرسنجی از شرکت‌کنندگان پرسیده شد که در یک انتخابات آزاد به کدام حزب رای خواهند داد. بدین منظور لیستی از احزاب (نمادین) مختلف با ایدئولوژی‌های سیاسی گوناگون در اختیار پاسخ‌دهندگان قرار گرفت. نمودار ۱۰ میزان مقبولیت احزاب مختلف را در جامعه نشان می‌دهد. بر طبق نتایج نظرسنجی، حزب طرفداران پادشاهی حدود ۲۰٪ پایگاه اجتماعی در ایران دارد. بعد از آن، حزب سوسیال دموکرات با ۱۶,۳٪، حزب جبهه ملی با ۸,۳٪ و حزب اصلاح‌طلبان با ۷,۵٪ بیشترین محبوبیت را دارند. این نمودار می‌تواند نشانگر این باشد که جامعه کنونی ایران یک جامعه متکثر است که در آن هیچ حزب و ایدئولوژی سیاسی وجه غالب ندارد.

نمودار ۱۰

اگر احزابی (فرضی) با نام و گرایشات زیر قرار باشد در یک انتخابات آزاد به رقابت با هم بپردازند، به کدام یک رای می‌دهید؟

بررسی و مقایسه دیدگاه ایرانیان داخل و خارج کشور درباره گرایش به احزاب مختلف نتایج قابل توجهی را نشان می‌دهد. محبوبیت حزب مشروطه‌خواهان (طرفداران پادشاهی) در بین ایرانیان خارج از کشور ۱۰٪ کمتر از داخل کشور است. حزب اصلاح طلبان هم در خارج از کشور ۶٪ کمتر از داخل کشور محبوبیت دارد. از سوی دیگر میزان محبوبیت حزب سوسیال-دموکرات در بین پاسخ‌دهندگان خارج کشور ۱۲٪ بیش از پاسخ‌دهندگان داخل کشور است. همچنین حزب سوسیال-لیبرال هم در خارج کشور ۸٪ بیش از داخل کشور محبوبیت دارد.

سخن پایانی

گروه مطالعات افکارسنجی ایرانیان (گمان) از تمامی ایرانیانی که «گمان» را مورد اعتماد دانستند و دیدگاهها و نگرش‌های خود را در این نظرسنجی مطرح کردند، فروتنانه سپاسگزاری می‌کند. امیدواریم در آینده بتوانیم باز هم مورد اعتماد مردم ایران باشیم تا دیدگاههای آنان را در زمینه‌ها و موضوعات مختلف بازتاب دهیم. همچنین گروه «گمان» از تمامی نظرات، انتقادات، سوالات و پیشنهادات درباره این نظرسنجی و یافته‌های آن استقبال می‌کند. داده‌های خام نظرسنجی پس از حذف اطلاعات شخصی پاسخ‌دهندگان (آدرس آی پی)، برای محققان و نهادهای بین‌المللی دانشگاهی تحت شرایط مشخص حقوقی، قابل دسترسی خواهد بود.

پیوست ۱

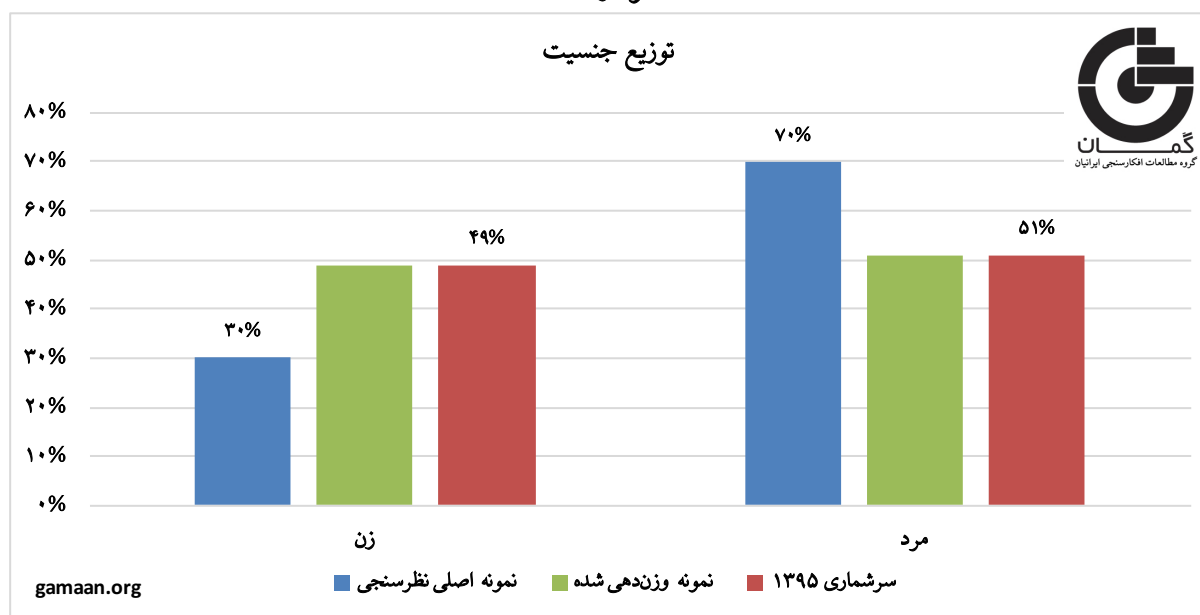
مشخصات جمعیت‌شناختی نمونه آماری داخل کشور و متوازن کردن آن با جمعیت آماری هدف

برای اینکه نمونه آماری نظرسنجی به یک نمونه آماری معرف (representative sample) تبدیل شود، در این گزارش، از روش وزن‌دهی متداول و پایه ای raking استفاده شد؛ [تحقیق اخیر موسسه تحقیقاتی پیو](#) (pew research center) نشان داده است که با در نظر گرفتن متغیرهای مناسب جمعیتی، این روش از موثرترین و قابل‌اطمینان‌ترین روش‌های متوازن کردن نمونه به‌شمار می‌رود. باید در نظر داشت که برپایه تحقیق موسسه پیو، نظرسنجی‌های آنلاین به دلایل ساختاری حداقل ۶ درصد خطا خواهند داشت و در تعمیم‌پذیری آن میبایست احتیاط به خرج داد.

برای ایجاد یک نمونه آماری معرف، نمونه آماری نظرسنجی برای پاسخ‌دهندگان «داخل کشور» بر مبنای توزیع جنسیت، توزیع رده سنی، توزیع سطح تحصیلات و توزیع جمعیت استانی وزن‌دهی شد. برای استخراج مشخصات جمعیتی کشور، از نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵ و سرشماری نیروی کار ایران در سال ۱۳۹۴ استفاده شده است.

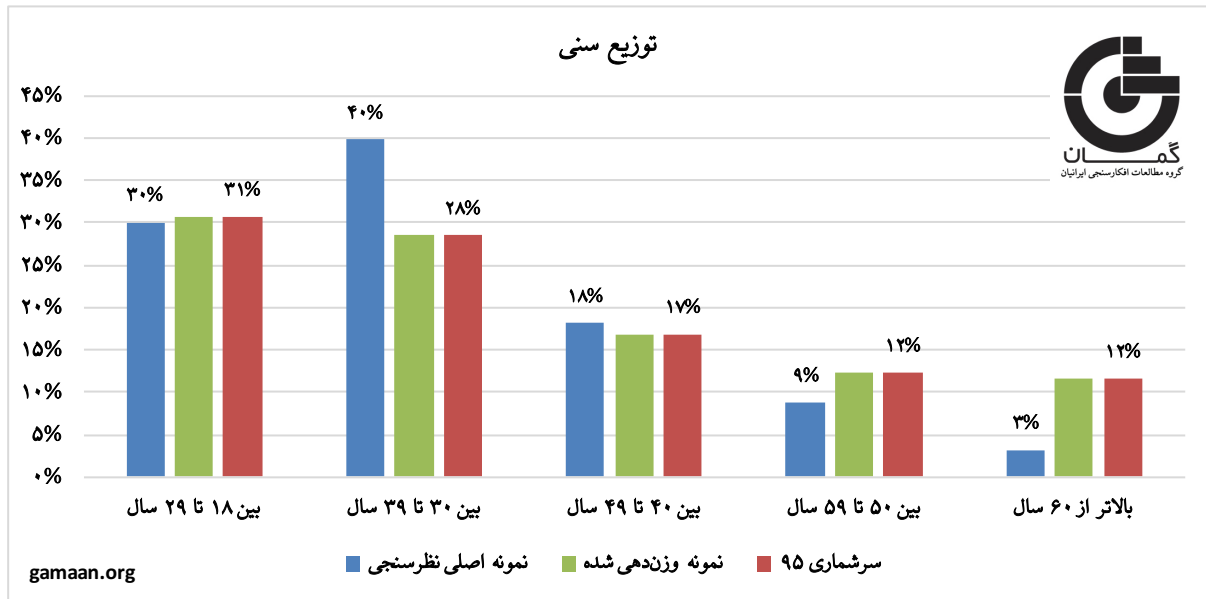
نمودار ۱۱ توزیع جنسیت در نمونه آماری را با نتایج سرشماری سال ۹۵ مقایسه می‌کند.

نمودار ۱۱

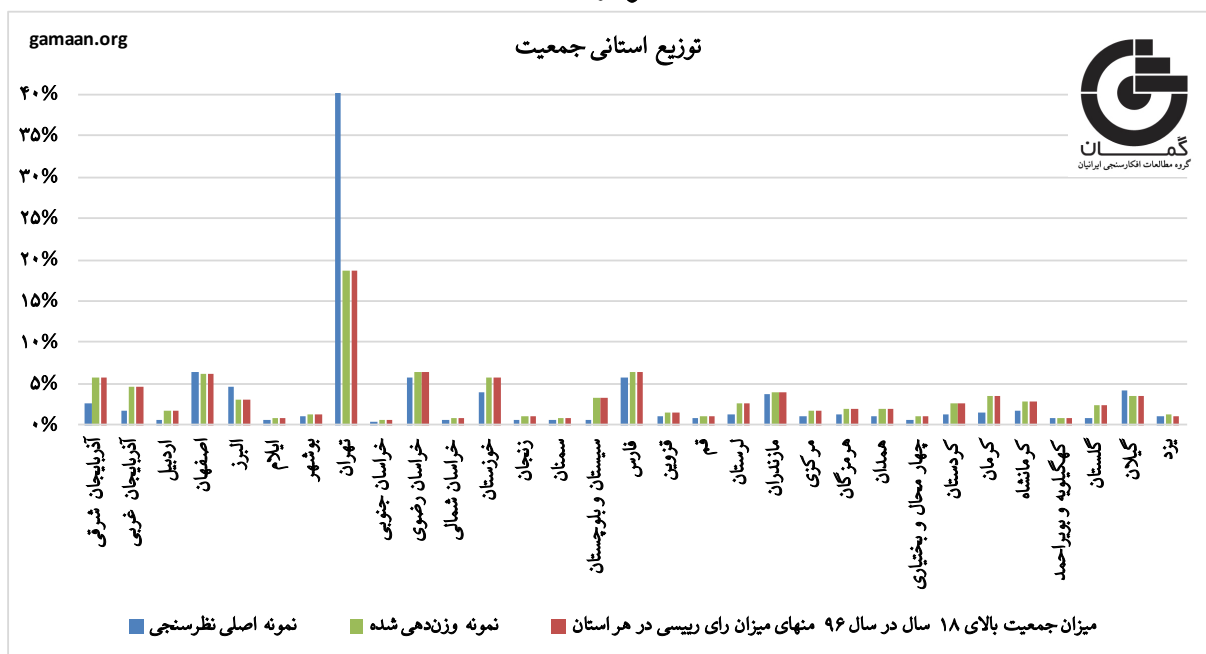
نمودار ۱۲ مقایسه توزیع سنی نمونه آماری و نتایج سرشماری سال ۹۵ را نشان می‌دهد. همانطور که انتظار می‌رفت، افراد بالای ۶۰ سال، کمتر در نظرسنجی شرکت داشته‌اند اما در دیگر گروه‌های سنی همخوانی بالایی میان نمونه آماری و جامعه هدف وجود داشته است.

نمودار ۱۲

نمودار ۱۳ توزیع استانی جمعیت هدف را با نمونه آماری نظرسنجی مورد مقایسه قرار می‌دهد. همانطور که مشاهده می‌شود، از تمامی استان‌ها در نظرسنجی شرکت کرده‌اند. با توجه به اینکه جامعه هدف این نظرسنجی ۷۲٪ از جمعیت (بالای ۱۸ سال) ایران است که در انتخابات ۹۶ به ابراهیم ریسی رای نداده‌اند، جمعیت هدف در هر استان بر مبنای میزان واجدین رای دادن منهای میزان آرای ریسی در آن استان به دست آمده است.

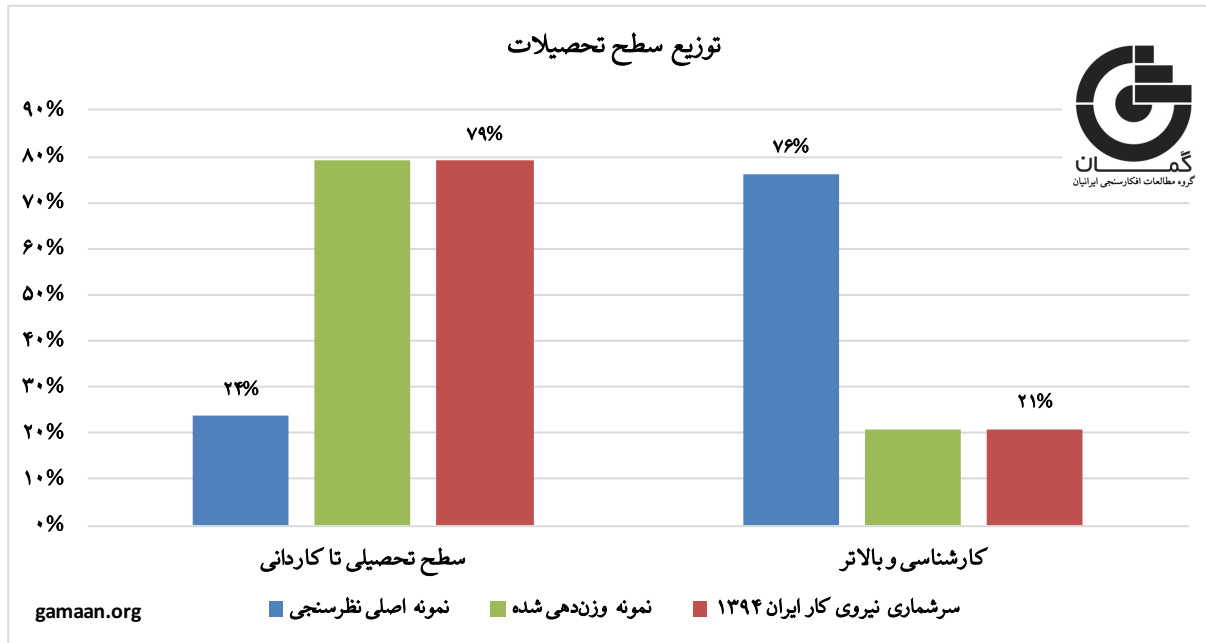
نمودار ۱۳

نمودار ۱۴ توزیع سطح تحصیلات در نمونه آماری و جامعه هدف را نشان می‌دهد. همان‌گونه که انتظار می‌رفت، نمونه آماری بیشتر شامل افراد دانشگاهی جامعه است و به لحاظ تناسب جمعیتی انطباق کمتری با جامعه هدف

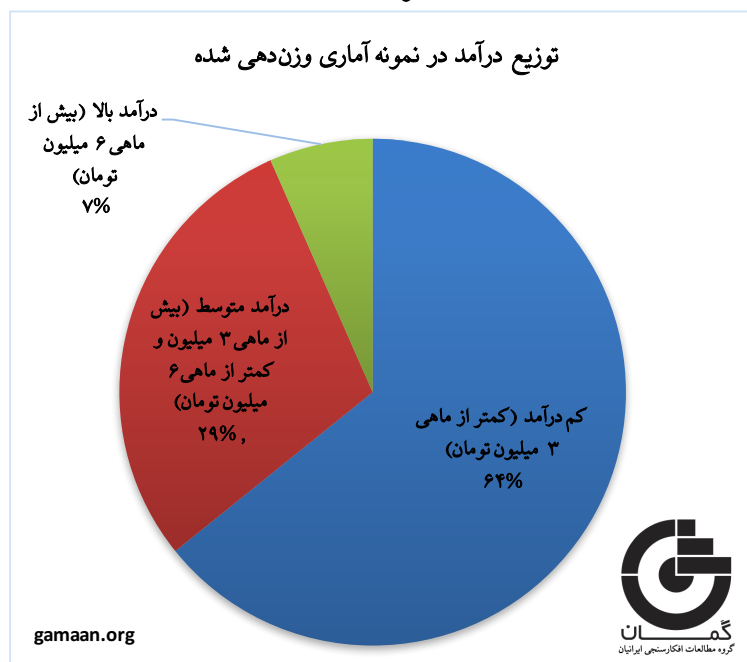
دارد. با این وجود، حجم بزرگ نمونه آماری شامل تمامی گروههای تحصیلی (زیر دیپلم، دیپلم و فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس و دکترا) بوده است.

نمودار ۱۴

نمودار ۱۵ نشان می‌دهد که پاسخ‌دهندگان نظرسنجی در داخل کشور متعلق به کدام طبقه اقتصادی هستند. ۶۴٪ نمونه آماری وزندهی شده جزو طبقات کم‌درآمد هستند و ۷ درصد آنها جزو طبقات پردرآمد محسوب می‌شوند. با در نظر گرفتن آمار اقتصادی از دهک‌های مختلف درآمدی در کشور، بنظر می‌رسد که نمونه آماری از جهت وضعیت اقتصادی هم با جامعه هدف تا حد قابل قبولی همخوانی دارد.

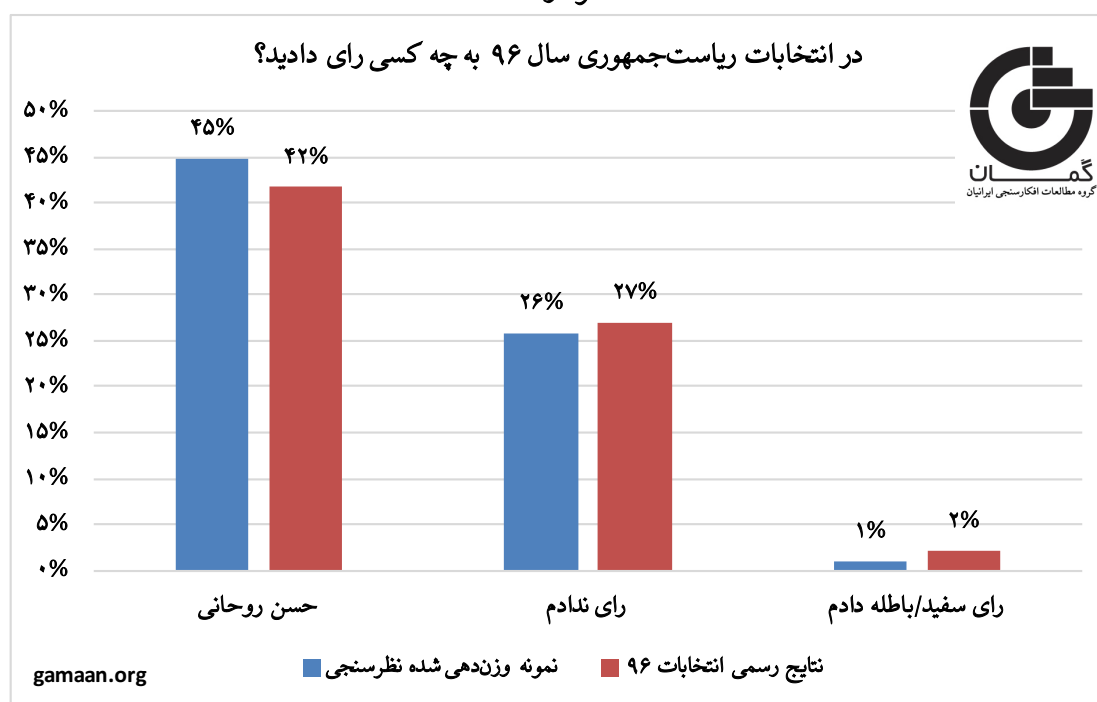
نمودار ۱۵

اعتبارسنجی نمونه آماری وزن‌دهی شده

یکی از روش‌هایی که می‌توان با آن قابلیت اعتماد به نمونه آماری و تعمیم پذیری آن را سنجید، میزان تطبیق نتایج نظرسنجی با شواهد بیرونی است. با تحلیل پاسخ به پرسش اول نظرسنجی (در انتخابات ۹۶ به چه کسی رای دادید؟) می‌توان فهمید که تا چه میزان یافته‌های نمونه آماری وزن‌دهی شده با نتایج رسمی انتخابات منطبق است. نمودار ۱۶ نتایج رسمی انتخابات ریاست‌جمهوری ۹۶ را با نتایج حاصل از نمونه وزن‌دهی شده مقایسه می‌کند. مشاهده می‌شود که میزان آرای روحانی بر مبنای نمونه آماری با نتایج رسمی انتخابات ۹۶ حدود ۳٪ اختلاف دارند؛ این اختلاف برای کسانی که رای نداده‌اند یا رای باطله داده‌اند حدود ۱٪ است. این مقایسه نشان می‌دهد که نمونه وزن‌دهی شده تا حد بسیار خوبی با جامعه هدف همخوانی دارد.

نمودار ۱۶

با در نظر گرفتن آنچه در این بخش ذکر شد، بنظر می‌رسد که نمونه وزن‌دهی شده مورد بررسی در این گزارش به میزان قابل قبولی می‌تواند معرف ۷۲٪ جامعه ایران باشد و نتایج آن را می‌توان (با احتیاط‌های علمی) به این بخش بزرگ از جامعه ایران تعمیم داد.

چالش‌های روش‌شناختی نظرسنجی

این نظرسنجی و تحلیل‌های آماری همانند هر نمونه مشابهی با چالش‌ها و نواقص مربوط به نمونه‌گیری آنلاین روبرو بوده است. یکی از این مشکلات، چالش اثر شبکه‌ای (network effect)، یعنی احتمال نزدیکی شبکه‌ای شرکت‌کنندگان با برگزارکننده، بوده است. برای کاهش این مشکل تلاش شد تا نظرسنجی از طریق افراد و گروه‌های مختلف، شامل هر سه گرایش اصلاح‌طلب، تحول‌خواه و سرنگونی‌خواه، به اشتراک گذاشته شود. همچنین با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی (virtual snowball sampling) و انتشار نظرسنجی از طریق شبکه‌های اجتماعی

متفاوت (تلگرام، اینستاگرام و توییتر) و بالا بردن حجم نمونه تلاش شد تا بتوان سوگیری (bias) ناشی از اثر شبکه‌ای را کاهش داد. همخوانی نمونه آماری با نتایج رسمی انتخابات ۹۶ نشان می‌دهد که اقدامات بالا توانسته است تا حدودی اثر شبکه‌ای را کم‌اثر کند؛ با این وجود این گزارش به هیچ‌وجه مدعی غلبه کامل بر این چالش نیست. با تکرار چنین نظرسنجی‌ها و تلاش برای نمونه‌گیری‌های گسترده‌تر در آینده شاید بتوان به چنین چالشی غلبه کرد.